

T. Horváth Attila

Szuahéli expanzió Kelet-Afrikában és a Kongó-medencében a XIX. század második felében

Magyar László munkásságának egyik jellegzetes vonása, hogy megfigyeléseit és földrajzi felfedezéseit jelentős külső patrónusok nélkül, helyismeretére és sok esetben a helyi támogatók jóindulatára alapozva végezte. Felfedezéseit olyan karavánutak révén tette meg, amelyekre Afrika más régióiban is példát találunk. Az e vállalkozásokhoz szükséges anyagi háttér megteremtésének oka és következménye volt a karavánok kereskedelmi tevékenysége is.

A magyar kutató élete egybeesik a – jobbára kereskedelmi célok mentén szerveződő – kelet-afrikai suuahéli karavánoknak a Kongó-medencéig történő behatolásával. Magyar halála évében (1864) az első suuahéli kereskedők által alapított, a Kongó mellékfolyóinál lévő állomáshelyek már több éves múltra tekintettek vissza. Bár a suuahélik földrajzi mozgástere csak áttételesen érintette a délkelet-afrikai kereskedelmi kapcsolati hálózatokat, Magyar László ismerte e kereskedők mozgását és kutatási céljait is nagymértékben befolyásolták a suuahélik által megtett utazások.

Az alábbi tanulmányban e suuahéli kereskedők tevékenységének a földrajzi aspektusát vázolom fel, valamint felvillantom a helyi politikai rendszerekre gyakorolt hatását.¹

A 19. század második felében drámai változások zajlottak le Afrikában, amelyek legjellemzőbb mozzanata a gyarmatosító hatalmak aktivitásának az élénkülése volt. E folyamatot az Afrikáért való „versenyfutás” a nyolcvanas évektől még inkább felgyorsította. Mindezekkel összefüggésben történeti elemzések sora vizsgálja az afrikai népek ellenállását, a hagyományos

¹ A szerző T. Horváth Attila történész, könyvtáros, az ELTE TáTK Nemzetközi Tanulmányok alapképzésének Afrika régiós tárgyát oktatja, emellett a Pécsi Tudományegyetem Afrikai Kutatóközpontjának a külső munkatársa. E tanulmány jórészt a 2009-ben megvédett – eddig publikálatlan – PhD disszertáció egyik fejezetének átdolgozott változatára épül.

politikai struktúrák átalakulását, és a modern gyarmati államok születését. Az európai törekvéseken kívül sokkal kevésbé közismertek azok a lépések, amelyeket az afrikai szintén korábban súlytalan hatalom, Omán tett azért, hogy az Afrika kínálta gazdasági lehetőségeket kihasználja. Az ománi szultánok, országuk központját a kelet-afrikai partok mellett fekvő Zanzibár szigetére áttéve (1840) a század második felében folyamatosan próbálkoztak azzal, hogy egyfajta gyarmatot – vagy legalábbis befolyási övezetet – hozzanak létre a szigethez közel fekvő területeken. Ez a törekvés térben és időben váltakozó sikerrel járt, de a század vége felé az e politikát képviselő zanzibári kereskedők már óriási területet jártak be, hogy főként az elefántcsont és a rabszolgák kereskedelmére alapozva csinálják meg szerencséjüket. (A kereskedés gyakorlatáról az egyik legértékesebb írott forrás egy Hamed ben Muhammad el-Murjebi, más néven Tippu Tip nevű kereskedőnek az emlékirata, amelyből később idézünk, és amelyet 1905-ben bekövetkezett halála előtt írt le egy Zanzibáron élő német gyarmati tisztviselőnek.)

Mindeközben maga Zanzibár is gyökeresen átalakult, mert a sziget az új típusú ültetvényes rabszolga-gazdálkodás eredményeképpen bekapcsolódott a világ gazdaságba. E változások óriási társadalmi-demográfiai átrétegződéssel jártak. A szuahéli társadalom a korábbi évszázadok során képes volt a rabszolgákat néhány generáción belül asszimilálni, de ez a folyamat most megszakadt. A kereskedők útjainak legnyugatibb végpontja a Kongó-medencében volt. Itt alapították meg sajátos kereskedő-államukat – más megközelítésben csak befolyási övezetüket – amelynek sikere akkora volt, hogy az európai gyarmati berendezkedés kezdeti fázisának stratégiai lépéseit is nagymértékben befolyásolták.

Zanzibár a mai Kisanganitól, a legnyugatibb településtől ahol e kereskedők megtelepedtek körülbelül 1600 kilométerre található. Ekkora kiterjedésű területen természetesen a kereskedőbirodalom befolyása nem érvényesült egyforma mértékben: a centrumtól távolabb általában csökkent. A kereskedelem intenzitását nagymértékben befolyásolták a már meglévő és működő kapcsolati hálózatok, valamint a

kereskedőkkel kapcsolatba kerülő főnökségek, kisebb-nagyobb államalakulatok.

A zanzibári kereskedők három nagyobb utat, kereskedelmi vonzaskörzetet követtek a karavánutak vezetésekor. Ez a három fő csapásirány nagy földrajzi területeket fedett le amelyekben természetesen nem különálló kereskedelmi rendszerek működtek, hanem kapcsolatban álltak egymással. E kelet-nyugati irányú kereskedelmet észak-déli irányban is összekötötte egy út, amely a Nyassza-tó és a Viktória tó körül élő népesség közötti cserét biztosította – többszörös áttétellel.

Az első nagyobb útvonal délen, Kilvából indult ki, és a *jao* nép és a Nyassza tó területét érintve Msiri birodalmát, valamint a déli királyságokat célozta meg. Ez egy nagyon ősi útvonal volt és elsősorban a jaók már meglévő kapcsolatrendszerére épült, akik a 19. század derekáig elsősorban elefántcsonttal kereskedtek nagy mennyiségben. 1840 körül még a kelet-afrikai export közel harmadát adták, de a század végére ez a mennyiség néhány százalékra csökkent. A másik fontos áru a rabszolga volt: az összes kelet-afrikai rabszolgának közel háromnegyedét Kilvából szállították el, nagy részük Zanzibárra került. Olyan sok embert hurcoltak el a kereskedők a Nyassza-tó vidékéről, hogy a *wanyassa* (ami a „Nyassza-vidékről származó embereket” jelöli) név általánosságban jelölte a szolgát-rabszolgát.² A kilvai útvonal vonzaskörzetéből egy kisebb volumenű útvonal egészen délre, Sofala felé is vezetett. A kilvai rabszolgapiacról francia kereskedők nagy mennyiségben szállítottak rabszolgákat a Mascarenhas-szigetekre is.

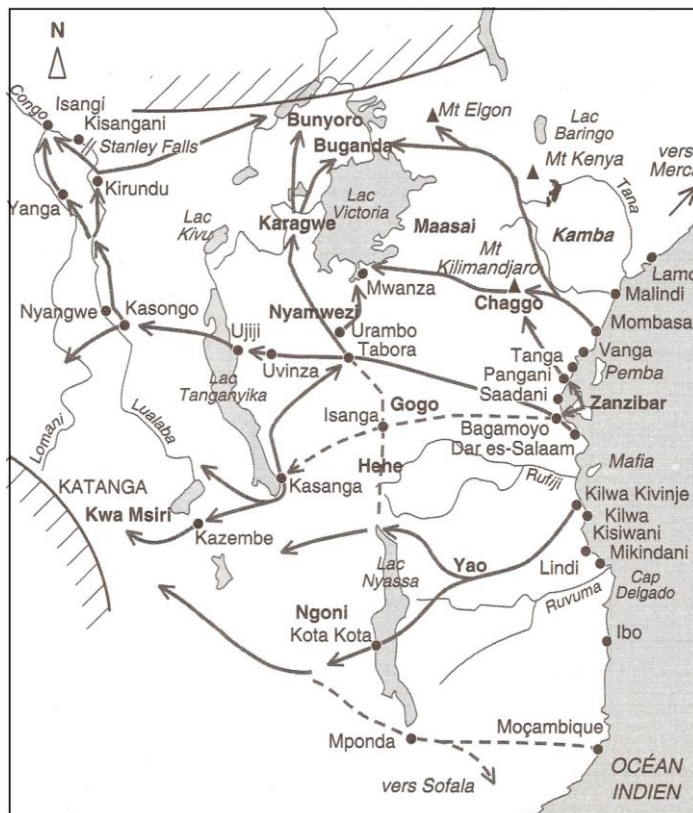
A második út az északi kikötővárosokból, Mombasából, Lamuból vezetett a Nagy Tavak környéki királyságokhoz, Bugandába és Bunyoróba, valamint a Kilimandzsáró és a Kenya-hegy népeihez. Ezekben a kikötővárosokban sok indiai és arabiai kereskedő élt, akik aktivitásának eredményeképpen a zanzibári fellendülés idején sem csökkent lényegesen a Keletre tartó export

² M'BOKOLO, Elikia: *Afrique Noire. Histoire et civilisations*, Tome II: XIXe-Xxe siècles, HATIER-AUPELF Kiadó, Paris, 1992, p. 218.

volumene. A kedvező zanzibári vámok csak egy viszonylag kis részét térítették el a kereskedelmi forgalomnak.

Kilvához hasonlóan a század derekáig e kikötővárosokból is kevés önálló arab-szuahéli karaván indult, a kereskedelmet inkább a hátszországban élő népcsoportok régóta létező kapcsolatai biztosították. Szomálik, kambák és a Mombasa mögötti sávban élő *mijikenda* népesség folytatott kereskedelmet elefántcsonttal, állatbőrökkel, fával, gabonával. Lamu és Mombasa közvetlen hátszországában az elefántcsont ritkulásával kieső bevételeket a hatvanas-hetvenes évektől egyre inkább a mezőgazdasági tevékenység pótolta. Sok rabszolgát vásárolnak a földtulajdonosok hogy a nyolcvanas évekre évente több ezer tonna rizst, kukoricát, kölest és szezámot exportáljanak.

Zanzibár kereskedelmi útvonalai és befolyási övezetei Kelet-Afrikában

A folyamatos vonalak a fő-, a szaggatottak a másodlagos jelentőségű utakat, a vastagított betűk pedig az etnikai-politikai formációkat jelzik. A satírozott területek más kereskedelmi övezeteket mutatnak: Magyar László tevékenysége a térképen délnyugaton jelzett kapcsolatrendszerhez köthető. Forrás: M'BOKOLO i.m. p. 219. nyomán saját szerkesztés (2018).

Ez a két terület, tehát a Mrima-parthoz (kissé leegyszerűsítve: a Zanzibárhoz közeli partvidéki sávhoz) képest északi és a déli városok hatósugarában található régiók csak perifériális jelentőségűek voltak a zanzibári kereskedelem fellendítésében. A Mrima-parton fekvő településekről, elsősorban Panganiból és Bagamoyóból indult Unyamwezi, majd később a Kongó-medence felé a legnagyobb volumenű útvonal, de innen kisebb jelentőségű utak is vezettek északnyugati irányban a Kilimandzsáró, délkeleti irányba pedig Ugogón keresztül Kazembe felé. Az áruféleségek változatosságát és nagysága és a közvetlen és közvetett hatás tekintve ez az út a legfontosabb. Hasonlóan a többihez, ezen az úton is kitaposott ösvényeket követhettek a kereskedők: a nyamvezi nép élénk kereskedelmet folytatott a Tanganyika-tótól keletre eső területeken. A nyamvezik elsősorban sóval, bőrökkel és kisebb mennyiségben rabszolgákkal kereskedtek és az 1800-as évek elejére karavánjaik hatósugara már elérte a partvidéket. Az elefántcsont iránti növekvő igény miatt a nyamvezi karavánok – ugyan egyre kisebb mennyiségben – folyamatosan szállították árujukat a század folyamán.

Az elefántcsont, mint a gazdagság és a hatalom új forrása egy sajátos „agrár-kereskedői burzsoázia” kitermelődését vonta maga után³ Egyre többen kapcsolódtak be ugyanis az elefántcsont-kereskedelembé, amelyet szezonálisan végezhettek, nem hagyva fel teljesen a gazdálkodással. A nyamveziknél – legalábbis a két nagy birodalomszervező kísérlet, Mirambo és a *kimbu* (a nyamvezikkel rokon, azoktól délre lakó népcsoport)

³ SHERIFF, Abdul: Slaves, Spices & Ivory in Zanzibar. Integration of an East African Commercial Empire into the World Economy, 1770-1873. James Currey- Heinemann Kenya et al. 1987, p. 178.

Nyungu ya Mawe államalakulata előtt – nem volt uralkodói monopóliuma az agyarak kereskedelmének, mint ahogyan például Bugandában. A főnökök ugyan a megölt elefánt egyik agyarára igényt tartottak, de a másikkal „magánzók” is kereskedhettek. Ez a rugalmasság egyre több karaván indítását ösztönözte a partvidék felé.

Unyamvezi sok kicsi, önálló főnökségei közül az egyik, Unyanyembe központi jelentőségre tesz szert, mivel egyik kis településén, Kazeyben az 1850-es évektől egyre több partvidéki kereskedő telepedik le. Az itt élő arab-szuahéli kereskedők számát az utazó Burton huszonötre becsülte útja során, de ez a szám Livingstone 1870-ben történt itt tartózkodásakor már nyolcvan személyre bővült több mint tízezer helyi lakos mellett. Kazey – a későbbi Tabora – elsősorban előnyös földrajzi helyzetének köszönhette fellendülését. A nyamvezi karavánok pihentek itt először, majd megjelentek a partvidéki kereskedők, akiktől az egyik főnök, Msene politikai pozícióinak megerősödését várta. A jó kapcsolatok érdekében nem szedett tőlük vámot, és lányait feleségül adta hozzájuk. A kereskedők – köztük Juma bin Rajab, Tippu Tip nagyapja – berendezkedtek a településen és törekedtek a partvidéken megszokott kényelem itteni biztosítására, és az üzletmenet elősegítésére elefántcsont- és terményraktárakat építettek, ültetvényeket alapítottak. A Kazeyt felkereső európai utazók közül többen beszámoltak a „pezsgő” életről, amely meglepte a hosszú utat megjárt vándorokat.

Kazey szerepe Unyamvezi – elefántcsont – forrásainak elapadásával párhuzamosan nőtt. A partvidéki és nyamvezi karavánok kénytelenek voltak egyre távolabbi célokat felkeresni, ezért a pihenőhely beiktatása nélkülözhetetlenné vált. A helyi lakók közül sokan kezdtek el a karavánok részére élelmiszert termelni, és a kereskedelemmel összefüggő mesterségek – például a fegyverkovácsolás – is fellendült.⁴

A kétféle – nyamvezi és arab-szuahéli – kereskedelem ellentmondásos viszonyban volt: egyrészt konkurenciát

⁴ BURTON, Richard: The Lake Regions of Central Africa. A Picture of Exploration. Harper and Brothers, New York, 1860, p. 229-230.

jelentettek egymásnak, másrészt a kereskedői szemlélet profitvezérelt kompromisszumkészsége miatt gyakran segítették is egymást. A kimerülő források „nagy ugrásra” készítették a kereskedőket: átkelve a Tanganyika tavon a Kongó-medence csábító lehetőségekkkel kecsegtetett. Átkelésüket nem sikerülhetett volna egy Kazeyhez hasonló fejlődést mutató kereskedelmi állomás, stratégiai pont nélkül. Ez Ujji volt a Tanganyika-tó partján, ahol az első partvidéki kereskedők 1840 körül telepednek le. Csakúgy, mint Kazey, Ujji is már meglévő kereskedelmi hálózatok metszéspontján helyezkedett el és a tótól nyugatra eső területek jelentőségének növekedésével a település is felértékelődött. Több irányba indulhattak karavánok innen, többek között – a tavon keresztül – Nyangwéba és Kasongóba, valamint Lubutu és Kirundu érintésével Stanley Falls-hoz. A harmadik délről kerülte meg a tavat és a Lunda és Luba birodalmak felé tartott. Ezen az útvonalon Msiri birodalma állt útjában a déli irányba vett karavánok indításának.

Tippu Tip és társai ténykedésének eredményeképpen Nyangwe, Kasongo és Stanley Falls olyan központokká váltak, amelyek saját hátországa folyamatosan nőtt. A Zanzibártól való nagy távolság miatt a kereskedők befolyása egyes területeken átmenetileg csökkent, de ott, ahol éppen a nagy távolság miatt kellett központokat alapítani, az önállóság erősödött. A Kongó-medencét ért társadalmi hatások hasonlóak voltak a Tanganyika-tó és a partvidék közötti hatásokkal. Többféle stratégiát követtek a partvidékiek. Erőszakos és békés eszközöket egyaránt alkalmaztak és ezek átgondolt használata tette „ellenállhatatlanná” a kereskedőket. Tevékenységüket a 19. század második felében született abolíciós propaganda irodalom általában drámai képekkel ecsetelte, kihangsúlyozva a rabszolgaszerzés embertelen voltát, az elfogottak szenvedését. A karavánokat gyakorta úgy ábrázolták, hogy a „fekete” elefántcsont – azaz a rabszolgák – szállították a „fehéret”, amely hamis kép: a rabszolgák és az elefántcsont általában külön-külön is túl értékesek voltak ahhoz, hogy így kezeljék őket. Az elefántcsontot profi teherhordók szállították: különösen a nyamvezik közül vállalkoztak sokan e munkára. Az 1890-es

években becslések szerint 80-100 000 férfi teherhordó szállított Kazey (Tabora) és a partvidék között, amely Unyamwezi férfilakosságának körülbelül egyharmada.⁵

Nyugat-Afrikához hasonlóan Kelet-Afrikában is nagy szerepük volt a helyi főnökségeknek a rabszolgakereskedelemben. A gyakori háborúkban elfogott foglyok általában rabszolgák lettek és váltságdíj – gyakran elefántcsont – fejében lehettek szabadok, vagy úgy sem. Az arab-szuahéli kereskedők razziai főként a Kongó-medencében voltak eredményesek. Egészen nagy területek néptelenedtek el és a migráció mértéke is hatalmas volt.

A kereskedők kis létszámuk miatt gyakran kerültek az önálló katonai akciókat. Saját fegyvereseik mellett szinte mindig szövetségesek támogatására kényszerültek. A legjellemzőbb – és a kereskedők „eszközhasználatának” legszélesebb skáláját felvonultató – eset a Tabora feletti uralomért zajló harc volt 1860 körül. Leírását a korabeli európai utazók művein kívül az eseményekben részt vett Tippu Tip emlékirataiból is ismerjük:⁶

2.§ „(...) Akkor apám, Muhammed bin Juma el-Murjebi elhatározta, hogy Unyamweziben lévő Taborába megy. Taborában ő olyan volt, mint egy főnök. Gyerekkorában elvette Fundi Kira főnök lányát, Karundét, akinek az anyja volt Fundi Kira első felesége. Az első feleségnek ekkoriban akkora hatalma volt, mint egy szultánnak. Ez a megbecsülés apámnak nagyon tetszett. Bármit megtehetett, amit Tabora környékén csinálni akart. Amikor a partvidékre ment, Karundét is magával vitte. Sok elefántcsontot kapott Fundi Kira gazdagságából. Más javai is voltak apámnak, aki ekkoriban nyamwezi módon uralkodott, sok tulajdona és embere volt, úgy mint talán Uganda és Karagwe uralkodóinak.” (...)

⁵ SHERIFF, i. m.: p. 182.

⁶ Az európai utazók közül részletesen ír a konfliktusról Speke. (SPEKE, John Hanning; What led to the discovery of the source of the Nile, William Blackwood and Sons, London, 1864, p. 77-83. Az 1905-ben meghalt Tippu Tip a legbefolyásosabb zanzibári kereskedők közé tartozott. Az önéletírás szakaszait François Bontinck kiadását követve (1974) a § jellel jelöljük.

5.§ „Mtoán átkelve híreket kaptunk, hogy Tabora uralkodója, Fundi Kira meghalt és apám helyette Mnywa Serét, Fundi Kira testvérének a fiát ültette a trónra. Amikor Mnywa Sere trónra lépett, volt Fundi Kira rokonai közül egy Mkasiwa nevű ember, aki közel állt az elhunythoz, és aki nem fogadta el Mnywa Serét uralkodónak, dacára annak, hogy utóbbi közelebbi rokona volt. Visszavonult a falujába és készült a háborúra, bomát (erődítményt) épített és mindenkit maga mellé gyűjtött, akit csak tudott. Ezt látva Mnywa Sere elhatározta, hogy megütközik vele. Húsz napig harcolt, sikertelenül. Látva a kudarcot, sok elefántcsontot adott apámnak, Muhammed bin Jumának, majd még többet, hogy azt ossza szét az arabok között, azért, hogy segítsék őt a háborúban. Az arabok az elefántcsontért cserébe egy hónapig harcoltak Mkasiwával aki ezután elmenekült. Emberei közül sokan meghaltak, másokat elfogtak. Mkasiwa Uriakuruba futott, Mirambóhoz, aki ekkor még nem volt ismert.

6.§ Mnywa Sere folytatta uralkodását, és nagy hatalomra tett szert. Önbizalma teljében elhatározta, hogy hongót szed minden partoidékról jövő karavántól.⁷ Ekkoriban volt Seyyid Majid és Seyyid Bargash csatája Machuiban. Seyyid Bargash menekülő arab hívei számosan érkeztek nagy félelemmel Taborába.⁸ Mnywa Sere becstelen ember volt, az arabok gyűlölték őt, de nem mertek szembeszállni vele, mert félték apámtól, Muhammed bin Jumától, akinek ekkor nagy hatalma volt. A karavánokkal lévő nagybátyjai és unokaöccsei voltak vagy harmincan és mindegyiküknek sok alárendeltje volt. A taborai arabok elfogadták ezt, de elégedetlenek voltak.

7. § Mnywa Sere zsarnoksága odáig terjedt, hogy megölte apám anyósát, Fundi Kira lányának, Karundénak az anyját és a testvérét. Ezzel feldühítette az apámat, aki ekkor Ituruban élt Karundéval. Elment Selum bin Hamedhez, Sultan bin Alihoz és Theney bin Amurhoz és azt mondta nekik: Ez az aljas Mnywa Sere megölte hozzátartozóimat, nincs más megoldás, megküzdök vele. Azt válaszolták: régen, amikor láttuk, hogy milyen kegyetlen, szólni akartunk neked, de féltünk, hogy mit szólsz hozzá. Most, hogy megváltozott a véleményed, készek vagyunk segíteni

⁷ A hongo a vám neve volt, amelyet a területükön való áthaladásért szedtek a főnökök.

⁸ Seyyid Said 1856-ben történt halála után a trónért való viszály tört ki fiai, Bargash és Majid között, amelyből az utóbbi került ki győztesen. Bargasht Indiába száműzték, követői közül többen Taborába menekültek. Bargash később szintén szultán lett Zanzibáron (1870-1888).

neked. Várjuk meg fiaid és embereid visszatérését, ha megérkeznek, megküzdünk a zsarnokkal. Keressük meg Mkasiwát is, és ültessük a helyére.

8. § A négy férfi megegyezett, hogy haladéktalanul embereket küldenek titokban Mkasiwához, hogy rávegyék, jöjjön Tabora környékére. Azonnal elindult a hírrel Salum bin Sef bin Sleman el Bahari, akinek másik neve Msopora volt. Tizenkét nappal később apám, Muhammed bin Juma, valamint Selum bin Hamed és Theney bin Amur meghívták rokonaikat és az összes arabot, aki Taborában volt és akik ekkoriban 3-400-an lehettek. Ők és Mrima-partról származó többi ember összegyűltek Sultan bin Ali házánál és nagy lakomát csaptak még mielőtt megtudták volna, hogy miért gyűltek össze.

9. § Ezalatt a főnök Mnywa Sere elefántcsontot küldött Musa el Hindinek, akihez szoros üzleti kapcsolatok fűzték: Taborában általában neki adta el ezt az árut. Ez a Musa Mzuriként is ismert ember azt mondta a nyamveziknek: „Az összes arab összegyűlt Sultan bin Alinál Kwiharában és elhatározták, hogy harconi fognak a főnökötökkel. Már Salum bin Sefet is elküldték hogy megkeresse Mkasiwát.” A nyamvezik azonnal vitték a hírt főnöküknek, aki nem messze tartózkodott tőlünk. Rögtön megszólaltatta a harci dobokat és elhatározta, hogy ott támad meg minket, ahol éppen voltunk. De az emberei azt tanácsolták neki: „Ne siess annyira, Isten tudja, hogy a hír igaz-e vagy sem. Ha igaz, azonnal vesszük a pajzsokat és megküzdünk velük.” Ekkoriban a főnöknek sok mozgósítható embere volt, ezért nagy veszélyben éltünk. Szerencsére ezúttal embereire hallgatott. Soha nem éreztük az ételt olyan finomnak, mint akkor.

10. § Theney bin Amur elindult, hogy szóljon mindazoknak, akik messze laktak és egyedül, hogy jöjjenek és lakjanak a többiekhez közel. Aki nem fogadta meg ezt, annak: la talumuni wa lumu anufusakum („ne engem okoljatok, hanem magatokat” Korán, Ibrahim, 27). Így hát mi, akik Tabora környékén éltünk, Taborába mentünk, aki messzebb élt, elköltözött. Aki úgy látta, hogy meg tudja védeni értékeit és faluja védhető, helyben maradt. Tizenöt nap múlva megérkezett Salum bin Sef Msopora. Elhozta Mkasiwát, és három hónapig tartó nagy harc kezdődött. Sokan meghaltak mindkét oldalon. A negyedik hónapban sikerült Mkasiwát a trónra tennünk. A harcok után két hónapig maradtam itt, majd visszatértem a partvidékre. Apám odaadta nekem az

elefántcsontját, hogy adjam el a nevében és így fizessem vissza a neki járó tartozásomat.”

A szövegben említett Fundi Kira főnök annak az új nyamvezi „kereskedő-arisztokráciának” volt a képviselője, amelyik felismerte a távolsági kereskedelem jelentőségét és igyekezett a lehető legjobb kapcsolatot kiépíteni a partvidékiekkel. Utódjának, Mnywa Serének érdekei hasonlóak voltak, de az új hatalmi pólussal, az alig húsz éve felbukkant, lőfegyverekkel rendelkező partvidékiekkel a viszonya ellentmondásos volt. Egyszerre voltak szövetségesei és konkurensei a kereskedelemben. Anyósának kivégeztetése viszont azt mutatja, hogy a wandewán belül sem volt egység. A szájhagyományok vizsgálata szerint Mnywa Serét mint a „kereskedelem és az ország pusztítóját” tartották számon, amely jól jelzi a lakosság értékrendszerének átalakulását.⁹

A zanzibári kereskedők tevékenysége – a Kongó-medencébe való behatolásuk előtt – a hagyományos, kereskedelmi állomásokra épülő gyarmatosításra hasonlít. Végző céljuk hasonló volt az európai hatalmakéhoz: elsősorban kereskedéssel aknázni ki a forrásokat és az anyaországba – Zanzibárra – vinni a belőle származó hasznot. A fenti forrásból kiderül, hogy a helyi politikai rendszereket igyekeztek a legszélesebb eszközöket figyelembe véve manipulálni. E kereskedők tevékenysége hosszú távon olyan társadalmi-gazdasági változásokat idézett elő, amely később a gyarmati, majd a modern Kelet-afrikai államok megszületésének körülményeit is befolyásolta. Az expanzió máig élő, leglátványosabb öröksége a szuahéli nyelvnek az egész Kelet-afrikai régióban közvetítőnyelvként való elterjedése, melynek első magjai ekkor hullnak termékeny talajra.

⁹ SHERIFF, i.m.: p. 193.